

Oost-Afrika¹, uitgewisseld met burgers uit de landen van Japans tegenstanders die bij het uitbreken van de oorlog in de *Pacific* in het Japanse machtsgebied geïnterneerd waren.²

Posities in de Japanse bezettingsbesturen kregen niet alleen Japanse ambtenaren maar ook lagere personeelsleden zoals tolken, typistes en chauffeurs. Aan de Japanners die van dat lagere personeel deel uitmaakten, werden grote aantallen Indonesiërs toegevoegd. Diegenen die uit Japan of uit Lourenço Marques arriveerden, waren niet alleen hogere en lagere bestuurskrachten maar ook technici, voor de aardolie-industrie bijvoorbeeld (wij wezen daar al op), journalisten, zakenlieden die vooral de grote Japanse familieconcerns vertegenwoordigden, en zelfs prostituees. Bijna niemand hunner kende Maleis of een andere Indonesische taal, 'de taalbarrière', aldus een der hoogste Japanse bestuursambtenaren uit de Grote Oost, 'was een van onze voornaamste problemen.' Aan het einde van de bezetting waren er op Borneo maar twee Japanners die vloeiend Maleis spraken, in Makassar drie en, schrijft Kanahelē, '*according to knowledgeable Indonesians in Java there was only one Japanese who mastered Indone-*

¹ Mozambique. ² Terwijl die uitwisseling zich dus tot een grote groep Japanners uitstrekte (de Nederlands-Indische autoriteiten in Australië waren er in gekend en hadden bereikt dat een aantal Japanse mannen die als bij uitstek gevaarlijk werden beschouwd, in Australië geïnterneerd bleef), konden slechts weinig Nederlanders er van profiteren. Er bevonden zich in het Japanse machtsgebied buiten Indië in totaal ca. achttienduizend burgers van staten waarmee Japan in oorlog was, onder wie bijna veertienduizend Britten en een kleine zeventhonderd Nederlanders, en op de twee Japanse schepen die naar Lourenço Marques voeren (zij kwamen er in juli resp. september '42 aan), was plaats voor vijf-en-dertighonderd passagiers maar er werden in overleg tussen de Amerikaanse, Britse en Nederlandse regeringen aan Nederland slechts vier-en-veertig plaatsen toegewezen. De meeste van die plaatsen werden ingenomen door de diplomatieke en consulaire ambtenaren die in Japan, Mandsoekwo, China en Frans-Indo-China en op de Philippijnen werkzaam waren geweest.

De eerder genoemde honderd-twintig Japanners die in Nederlands-Indië werden ingezet, voeren uit Lourenço Marques rechtstreeks daarheen. Tot hen behoorde de vroegere Bataviase correspondent van het Japanse persbureau *Domei* en van zijn hand verscheen eind september '42 in de inheemse dagbladen op Java een artikel waarin hij beweerde dat de Japanners tijdens hun internering in Indië en bij hun transport naar Australië aan de gruwelijkste wreedheden onderworpen waren. Dat was hogelijk overtrokken, zij het dat, zoals wij al in ons vorig deel vermeldde, de behandeling aan boord van de twee KPM-schepen die naar Australië voeren, veel te wensen had overgelaten: er was weinig voedsel en weinig drinkwater verstrekt en de afgevoerden bleven in de ruimen opgesloten; volgens één bron waren er twee, volgens een andere dertien overleden. Hoe dit zij, de beweringen van de correspondent van *Domei* 'hebben', zo noteerde een Nederlander in zijn dagboek, 'de haat der Japanners jegens